

באר מרים
סדרה לחגים • ישיבת הר עציון

פורים

עורך אחראי: הרב יעקב מדין
עריכה: יצחק ברט

מערכת הספר

עורך אחראי: הרב יעקב מדין

הפקה: אביעד ברטוב

עריכה: יצחק ברט

מערכת: הרב ברוך גיגי
יצחק בלאו
הרב יצחק ברנד
הרב ראובן ציגלר

עיצוב ועימוד: עדי צור

עיצוב גופן: נדב עזרא

תמונת העטיפה: מגילת אסתר, קלף וכסף, אוסף מוזאון היכל שלמה לאמנות יהודית, ירושלים.

סדרת הספרים "באר מרים"
רואה אור לע"נ **הגב' מרים בלאו** ז"ל,
אשר כרעיה, כאם וכסבתא מסורה
מילאה את חייה ברוח ובמעש,
קידשה את המועדים
והעמידה אותם במרכז חיי המשפחה

הסדרה יוצאת לאור בתרומתם הנדיבה של

אישה - מר אליהו בלאו

וילדיה -

יצחק ורחל בלאו

ציפי ושרגא פרל

כל ההפניות שבספר זה מתייחסות לדפוסים הנפוצים.
הציטוטים מהתנ"ך, מהתלמודים, מהמדרשים ומספר משנה תורה לרמב"ם נלקחו
מפרוייקט השו"ת ומאתר "מאגר ספרות הקודש", <http://kodesh.snunit.k12.il>.
הציטוטים מסידור התפילה ומהמחזורים נלקחו מאתר דעת, <http://www.daat.ac.il>.

צילומי חפצי היודאיקה באדיבות מוזאון היכל שלמה לאמנות יהודית, ירושלים.
צלם: שלמה קשטן.

מהדורה ראשונה
אלון שבות, ערב פורים תשע"ה

All Rights Reserved © 2015
Miskal – Yedioth Ahronoth Books and Chemed Books
P.O.B. 53494, Tel-Aviv, 61534 Israel

כל הזכויות שמורות © תשע"ה
כל הזכויות שמורות לידיעות ספרים ולישיבת הר-עציון, אלון שבות
ת"ד 53494, תל-אביב 61534
E-mail: info@ybook.co.il
עורך אחראי: דב איכנולד

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי או מכני, או אחר – כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא
בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

תוכן העניינים

הקדמה.....9

משנכנס אדר

מבוא15

פרשת שקלים16

בפרשת שקלים, הנקראת בתחילת חודש אדר, נצטוו ישראל ליתן מחצית השקל כתרומה למשכן כדי למנוע נגף בעת מניינם. מהו נגף זה ומה הקשר בינו לבין חג הפורים?

הפטרת פרשת שקלים24

בהפטרת פרשת שקלים מוצעות כמה דרכים לגביית התרומות למקדש: תרומת הנדבה, התרומה השוויונית, הגבייה המופרטת והתרומה האנונימית.

זכר למחצית השקל31

זכור!32

בשבת הסמוכה לפורים אנו קוראים את פרשת זכור. מה חייבים לזכור וכיצד מקיימים מצווה זו?

תחפושות של פורים37

הפטרת פרשת זכור38

במה חטא שאול במלחמתו בעמלק, עד שהעביר ממנו ה' את המלוכה?

למנצח על איילת השחר43

תענית אסתר44

מדוע מתענים ב"ג באדר, בערב חג הפורים?

מגילת אסתר

מבוא: מגילת הסתר51

מגילה בתחפושות53

עיקרה של מגילת אסתר אינו בסיפור הצרה והישועה, ומטרת המגילה אינה לספר את סיפורם של מרדכי, אסתר והמן. המגילה נועדה לתאר בצורה אירונית וסאטירית את מלכות אחשוורוש, ולהציג את האלטרנטיבה לה - מלכותו של מלך מלכי המלכים.

ארבעה פסוקים של גאולה65

פורים וירושלים66

חטאם של היהודים בדורו של אחשוורוש היה בהחמצת ההזדמנות ההיסטורית של העלייה לארץ. ימי הפורים נקבעו כזכר לחורבן ירושלים, וכסימן לדרך לבנייתה.

עשרת בני המן: בנשימה אחת69

ויהי בימי אחשוורוש70

סיפור המגילה נראה לכאורה כסיפור א-היסטורי, שיכול להתרחש בכל מקום ובכל זמן. מה חשיבותו של הרקע ההיסטורי לסיפור המגילה? ומדוע בוחרת המגילה להתעלם מרקע זה ואינה מתארת אותו אפילו ברמז?

מפני מה נתחייב ישראל כליה?84

הגמרא קובעת שגזירת המן הייתה עונש על ההנאה מסעודת אחשוורוש. האמנם גזירת כליה היא העונש הראוי על אכילת מאכלי נכרים?

עשרת בני המן: בקול רם87

- 88.....ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה
במוקד המגילה עומד העימות בין מרדכי להמן. אולם מדוע סירב מרדכי להשתחוות
להמן? האם היה זה ממניע דתי, שמא סכסוך אישי היה ביניהם, ואולי התנהגותו של
מרדכי מבטאת גאווה לאומית?
- 94.....אסתר לימינו
סיפור המגילה הוא גם סיפור התמורה באישיותה של אסתר. מנערה ביישנית
ופסיבית, הפכה אסתר לדמות אקטיבית ויוזמת הנוטלת אחריות.
- 97.....בלילה ההוא נדדה שנת המלך
- 98.....ונהפוך הוא
תיאור ההצלה במגילת אסתר מעלה שאלות רבות: מדוע קיימה אסתר שני משתאות
ולא הסתפקה באחד? ומה תרומתו של סיפור הסוס לנס ההצלה?
- 106....."ובביזה לא שלחו את ידם"
האם טבחיו היהודים באויביהם? או שמא הייתה זו מלחמה בין היהודים לבין הקמים
עליהם להורגם?
- 110.....בין מרדכי ליוסף
הקבלות רבות יש בין סיפור המגילה לבין סיפורו של יוסף. מה נועדו הקבלות אלו
לבטא? וכיצד הקבלות אלה מבארות את היעדרו של שם ה' מהמגילה?
- 116.....ימי הפורים ויום הכיפורים
ימי הפורים נקראים כך על שם הפור שהטיל המן. מה חשיבותו של פור זה, ובמה
הוא שונה מהגורל שמטיל הכהן הגדול בין שני השעירים ביום הכיפורים?
- 122.....מחיית המן

מקרא מגילה

- 125.....מבוא
- 126.....קריאת המגילה בלילה
חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום. האם יש הבדל בין אופיין של
שתי הקריאות הללו? ומדוע מברכים על שתיהן ברכת "שהחיינו"?
- 132.....קריאת המגילה בכפרים
בימי המשנה, בני הכפרים היו קוראים את המגילה בי"א באדר, בי"ב או בי"ג בו. מה
טיבה של קריאה זו?
- 137.....שושנת יעקב
- 138.....חיוב נשים בקריאת המגילה
האם נשים חייבות בקריאת המגילה כגברים? האם ראוי לקיים קריאת מגילה ציבורית
של אישה לנשים?

מצוות היום

- 147.....מבוא
- 148.....משלוח מנות
מהו טעמה של מצות משלוח המנות? האם היא נועדה להרבות אחווה וידידות בעם
ישראל, או שמא תכליתה להבטיח שגם העניים יוכלו לסעוד את סעודת הפורים?
וכיצד משפיע טעם המצווה על דיניה?
- 156.....משלוח מנות מפירות שביעית
האם מותר לשלוח פירות הקדושים בקדושת שביעית כחלק ממשלוח המנות?
- 160.....עד דלא ידע

מדוע נדרש האדם בפורים להתבשם עד שלא ידע להבחין בין ארור לברוך? בתורת רבי נחמן מברסלב מצאנו, שהיעדר הדעת מאפשר להגיע להשגות גבוהות יותר מאלה המושגות על ידי הדעת, עד שיכול האדם לברך גם את הארור ולהתברך ממנו.

- 169..... פורים-תורה
- 170..... סעודת פורים
מה בין סעודת פורים לסעודות הימים הטובים? ומדוע נוהגים לאכול בפורים אוזני המן?
- 174..... עד דלא ידע?!
חייב אדם להתבשם בפורים עד שלא ידע בין ארור המן לבין ברוך מרדכי. כיצד ניתן לקיים חובה זו?
- 182..... מתנות לאביונים
האם מצנת המתנות לאביונים היא מצנת צדקה רגילה, שמטרתה לעזור לעניים, או שתכליתה להרבות שמחה? האם גם אביונים חייבים ליתן מתנות לאביונים?
- 186..... בגד, בגידה ותחפושת
הכהן הגדול לובש בגדי כהונה, יוסף לבש בגדי שש וגם מרדכי ואסתר לבשו בגדי מלכות. כיצד מסביר רבי נחמן מברסלב את חשיבותם של הבגדים? ומדוע נוהגים להתחפש בפורים?

עיצומו של יום

- 197..... מבוא
- 198..... פורים ופורים דשון
בעוד ברוב המקומות נחוג פורים בי"ד באדר, בערים המוקפות חומה חוגגים אותו בט"ו באדר. מדוע קבעו חכמים זמנים שונים לחגיגת הפורים?
- 208..... פורים משולש
כאשר ט"ו באדר חל בשבת, מתי מקיימים את מצוות הפורים?
- 211..... פורים שני
- 212..... פרסום הנס וחידוש הברית
חג הפורים אינו נחוג לזכר הצלתנו ממוות בלבד, אלא מציין גם את חידוש הברית שבין עם ישראל לבין אביהם שבשמיים.
- 220..... קריאת התורה בפורים
מדוע קוראים בפורים בתורה תשעה פסוקים בלבד?
- 223..... פורים בבית הראי"ה
- 224..... חג של גלות
פורים הוא חגה של התורה שבעל-פה ושל ההתגלות הנסתרת, הצומחת מלמטה למעלה והמתעוררת מתוך פנימיות נשמתם של ישראל.
- 235..... רב פורים
- 236..... השמחה
כיצד שמחים?
- 240..... קאובוי

ישראל ועמלק

- 243..... מבוא
- 244..... עמלק
לראשונה פגשו ישראל בעמלק מייד לאחר היציאה ממצרים. מאוחר יותר נערכו מלחמות רבות בין ישראל לעמלק. מיהו עמלק? מדוע נשבע ה' להשמידו ומדוע נצטוונו אנו למחותו?

- 262.....מצנות מחיית עמלק
האם מצנות מחיית עמלק מתייחסת לכל עמלקי, או רק למי שאוחז בדרכו של עמלק?
האם ניתן לקבל גרים מעמלק?
- 265.....פורים היטלר
- 266.....אשר קרך בדרך
האידיאולוגיה של עמלק היא אנטי-אידיאולוגיה - תפיסה לפיה הכול מותר.
- 269.....**רשימת הפרקים ומחבריהם**

הקדמה

ימי הפורים על שפע מצוותיהם אינם ימים שנצטוונו עליהם מפי הגבורה, כשלושת הרגלים וכחגי תשרי. ימי הפורים נזכרים ונעשים משום קבלתם של ישראל, כאמור במגילה (אסתר ט, כז-כח):

קִיָּמוֹ וְקִבְלוֹ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זִרְעָם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבֹר, לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכִזְמָנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה, מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר, וְיָמֵי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכָרָם לֹא יִסּוּף מִזִּרְעָם.

את ימי הפורים עם ישראל קיבל על עצמו לדורות עולם, "ולא יעבור", כזכר לנס הצלת היהודים מידי אויביהם בראשות המן ובניו ולזכרון נצחון היהודים במערכה על קיומם.

מסתבר, שימי הפורים נתקבלו בראש ובראשונה כימי הודאה לה' שעמד להם בעת צרתם. כך בפשטות ראו זאת חכמי התלמוד, וזו הסיבה שחשבו לומר בהם הלל (מגילה יד ע"א):

אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרין שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן?!

אך מסיימת של מגילת אסתר, שלא אמרה זאת במפורש, נראה שהייתה לתקנת הפורים לפחות סיבה אחת נוספת, והיא - עצם גיבושו של העם היהודי המפוזר והמפורד בין העמים בגלות פרס לעם אחד, העומד על נפשו ולוחם יחד, כתף אל כתף, מול אויביו החפצים להשמידו.

כך נוכל להבין את החטא שלדעת חז"ל היה סיבה לפורענותו של המן - "שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב ע"א). לא היה חטא ברור באותה סעודה, ובמדרשי חז"ל עולה גם האפשרות שניתן היה להשיג בסעודה אוכל כשר. אך דניאל איש חמדות ושלוש רעיו, חנניה, מישאל עזריה, ראשוני הגולים לבבל, קבעו בנחרצות ובמסירות נפש שאין ליהנות מסעודת פת בג המלך ויין משתיו, כדי שלא להתבולל חלילה בין הגויים אוכלי שולחנו. גולי פרס בימי מרדכי ואסתר - לא דיים שלא עלו לארץ בשיבת ציון, אלא שסמכו עצמם אל שולחנו של מלך בשר ודם הולל וגאוותן. מבחינה זאת עשה המן הרשע שירות חשוב לעם ישראל. הוא הזכיר להם שהם אינם יכולים להתערות בעמי הארץ, שהם עם מיוחד ושונה ושעליהם להתלכד יחד כעם אחד אם חפצי חיים הם.

הצורך להזכיר זאת לנצח בכל שנה התעורר מעם ישראל עצמו, בהנהגת מרדכי ואסתר, ויש בכך כדי לציין את כוחם של העם ושל הנהגתו בקביעת הלכותיו לדורות - גם בדברים שלא נזכרו בתורת משה. התקופה שאנו עוסקים בה היא

תקופת הדורות הראשונים שלאחר שיבת ציון ולקראת בניין הבית השני (או מעט אחרי שנבנה). זוהי תקופתם של אנשי כנסת הגדולה, והם נרמזים במגילה במידה מסוימת. זוהי תקופת פריחתה הגדולה של התורה שבעל-פה, ומצוות הפורים הן התשתית לפריחה זו.

דומה שבשל כך ובשל דברים דומים שאירעו באותו דור, אמרו חז"ל על התורה, שניתנה בכפייה במעמד הר סיני, ש"אף על פי כן, הדור קיבלוה [=חזרו וקבלוה] בימי אחשוורוש" (שבת פח ע"א). תקנת הפורים מהווה קבלה מחודשת של התורה, עם עולה של תורה שבעל-פה ועם תקנות החכמים לביסוסה. מגמה זו התרחבה כעבור דור אחד, בימי עזרא ונחמיה, בעיקר בעת כתיבת האמנה שאשררה את מחויבותם של ישראל לתורה שניתנה בסיני, והוסיפה על כך מצוות רבות כהנה וכהנה.

נשוב לדחיפותו של הצורך להתלכד יחד אל מול הסכנה. דומה שמצוות היום, במשלוח מנות איש לרעהו ובמתנות לאביונים, עשויות לבטא את דחיפותו של הצורך הנזכר. קריאת המגילה ופרסום הנס שבה קרובים יותר להודאה לה' שעסקנו בה לעיל. ואכן, הגמרא קובעת ש"קרייתא זו הלילא" (מגילה יד ע"א) – כלומר, קריאת המגילה עומדת במקום ההלל לה' על הניסים שעשה לנו.

אך בגמרא מופיעות שתי תשובות נוספות לשאלה מדוע אין אומרים הלל בימי הפורים, ובשתייהן יש ביקורת לא-מעטה על יהודי שושן ועל חבריהם במאה עשרים ושבע המדינות, שלא עלו לארץ ישראל בשיבת ציון. אין אומרים הלל בפורים משום שהוא נס שנעשה מחוץ לארץ ישראל, ומשום שעדיין עבדי אחשוורוש אנו, ולא "עֲבָדֵי ה'", כפי שנאמר בהלל. בימינו יש בדברי הגמרא נקודה למחשבה ליהודים רבים, כמחציתו של העם היהודי, המעדיפים את מצבם כ"עבדי אחשוורוש" מחוץ לארץ ישראל בימים שאחרי שיבת ציון השלישית. שמא לביקורת זו, על המעדיפים להיות עבדי אחשוורוש, יש לצרף גם את ייחודה של המגילה, ששם ה' נתעלם ממנה. דברים מרוממי נפש נוספים יש לנו בחג הפורים: החילוק בין ימי הפורים – יומם של הפרוזים ויומם של אנשי שושן, שהפך ליומם של כל אנשי הכרכים מוקפי החומה. חילוק זה הפך ברבות הימים לשבחה של ירושלים עיר קדשנו, שהייתה חרבה באותו זמן ונתייחדה ביום ט"ו במצוות הפורים כדי לשמוח בבניינה, שהחל רק דור אחרי נס הפורים, בימי נחמיה. לא ייפלא שהגעגועים לבנייתה של עיר קדשנו תפסו מקום של כבוד בחג הפורים, שהרי רמזי המקדש נמצאים במגילה על כל צעד ושעל: בחצר החיצונה ובחצר הפנימית, במקום שהזר הקרב אליו יומת, בקשר שבין המסופר במגילה לבין עבודת יום הכיפורים במקדש, ובדמיון השמות בין "פורים" ו"כיפורים", כמצוין במדרש. כל אלו מרמזים על געגועים לעיר קדשנו ולבית מקדש ה' השרוי בתוכה.

עוד יסוד מרומם נפש יש בשמחת חג הפורים ובמגילה – חיובן של נשים במצווה

זו, "שאף הן היו באותו הנס". וכבר נהגו נשים רבות לקרוא את המגילה בעצמן בקבוצות משלהן זכר לנס זה. יסוד מרומם נוסף הוא מצנת השמחה והיין, שיש בה לקרב את האדם לבוראו כשהיא נעשית בדרך הראויה. חג הפורים אינו נפטר גם ממצווה המעלית היום קושיות רבות על קיומה - מצנת מחיית עמלק - וגם בה נעסוק בע"ה בספר זה. בשני ימים יקרים זיכו אותנו מרדכי ובית דינו ואנשי כנסת הגדולה, ואנו בְּעֵינֵינוּ ניסינו לתת בהם בספר זה תוספת כלשהי ומעט צבע וטעם. וְיֵהִי נֶעֱם ה' אֱ-לֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כֹּנֶנָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כֹּנֶנָה.

הספר על ימי הפורים הוא הספר השישי בסדרת החגים **באר מרים** של ישיבת הר עציון, פרי יוזמתה, תמיכתה ומסירותה ללא לאות של משפחת בלאו. הסדרה יוצאת לעילוי נשמתה ולזכרה של אשת חיל יקרה שנפטרה בטרם עת, מרים בלאו ע"ה.

עם יציאת הספר לאור, נודה לכולם שטרחו בהכנתו. לאנשי הוצאת ידיעות אחרונות, דב איכנולד ועמיחי ברהולץ, המלווים כתמיד את הסדרה; לאביעד ברטוב, שהנהיג בנועם את הספינה ודאג לכך שהספר יראה אור; ליצחק ברט, שערך את פרקי הספר וכתב את המבואות לשעריו; לבנימין פרנקל, שהגיה ותיקן; למוזיאון לאמנות יהודית ע"ש סר אייזיק וליידי וולפסון שבהיכל שלמה בירושלים, שתמונות היודאיקה שבספר צולמו מאוספיו; ולעדי צור, שעיצבה בכשרונה את דמותם הנאה של כל ספרי הסדרה. כל אלה סייעו ביד ישיבת הר-עציון, בני משפחת בלאו וחברי המערכת להוציא תחת ידם דבר מתוקן.

נזכיר לטובה גם הפעם את מורנו הרב יהודה עמיטל נו"ע, מייסד הישיבה ומי שעמד בראשה למעלה מארבעים שנה. מורנו הרב עמיטל עיצב בדרכו שלו את חג הפורים בישיבת הר עציון לדורותיה כחג שיש בו הרבה שמחה ויין, ועם זאת - שמחה שהיא רק מרוממת ולא חלילה פתח לירידה רוחנית; שמחה הפותחת את דלתות הלב לעולמות גבוהים יותר, שיש בהם הרבה אמונה והרבה אהבה. יחד עם זאת נתפלל יחדיו לשלומם של מורנו ראש הישיבה הרב אהרן ליכטנשטיין נר"ו, שגם השתתפותו בעיצובו של חג מיוחד זה בישיבתנו הייתה גדולה ממה שניתן לתאר, ותלמידי הישיבה לדורותיהם זוכרים זאת ומכירים לו טובה גדולה על כך.

הרב יעקב מדן

ראש ישיבת הר-עציון

משכנס אדר

פרשת שקלים

המפקד והנגף

השבת שלפני ראש חודש אדר קרויה "שבת שקלים", וקוראים בה בתורה את פרשת מחצית השקל (שמות ל, יא-טז):

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַפְּקֻדֵיהֶם, וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בַּפְּקֹד אֹתָם, וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפְּקֹד אֹתָם. זֶה יִתְּנוּ - כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ... הָעֹשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחֲצִית הַשֶּׁקֶל, לְתֵת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְלִקְחֹתָ אֶת כֶּסֶף הַכֹּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם.

התורה מצווה לקחת מכל אחד מבני ישראל, מבין עשרים שנה ומעלה, מחצית השקל. שתי תכליות לתרומה זו: האחת - כדי למנות את מספרם, "וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפְּקֹד אֹתָם"; והשנייה - כתרומה לעבודת אוהל מועד. לא התברר במקראות מדוע יגרום מפקד בני ישראל לנגף ומהו החטא שמחצית השקל מכפרת עליו. רש"י פירש "שהמניין שולט בו עין הרע", כנראה כיוון שמניין בני ישראל בלא מחצית השקל סותר את הברכה "וְשָׁמַתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מֶרֶב" (בראשית לב, יג). בדברי החזקוני (שמות ל, יב) מצאנו הסבר אחר למניין בני ישראל:

"בַּפְּקֹד אֹתָם" - בצאתם למלחמה.

לדבריו, ספירת האנשים כשלעצמה אינה גורמת למגפה, חלילה. אולם הפקידה נעשית כדי לדעת את גודלו של צבא הלוחמים, והיא נעשית בדרך כלל ערב מלחמה קשה. מלחמה היא שעת סכנה, שהשטן מקטרג בה. אין כל ערבות לנצחונם של ישראל, וייתכן שייגבה מהם מחיר דמים קשה גם אם ינצחו. על הלוחמים לתת איש כופר נפשו לה' כדי שיגן עליהם במלחמה וכדי שבחסדו ימנע את נפילתם ביד האויב.

1 אברבנאל ושל"ל התייחסו לאמונה בעין הרע וביארו שהיא אמונה עממית שאינה מזיקה. אפשר שהאמונה בעין הרע השורה במניין מגבירה את האמונה בהשגחת ה' ובצורך לברוח מן הגאווה, שהרי המניין עלול להביא לגאווה מחמת ריבוי האוכלוסין.

ראיה לדברינו ניתן להביא מן המקראות במלחמת מדיין (במדבר לא, מח-נד):

וַיִּקְרְבוּ אֶל מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא, שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמָּאוֹת. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה - עֲבֹדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ. וַנִּקְרַב אֶת קִרְבָּנוּ ה', אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא כָלִי זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז, לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתֵינוּ לִפְנֵי ה'... וַיִּסַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמָּאוֹת וַיָּבִיאוּ אוֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַזְכֹּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי ה'.

כמו בפרשת מחצית השקל, במלחמת מדיין נשאו המפקדים את ראש פקודיהם ונתנו תרומה לעבודת אוהל מועד לזיכרון לפני ה' על כך שלא נפקד איש במלחמה. תרומה זו ניתנה כתודה אחרי המלחמה, ובפרשת שקלים נדרשה הכפרה קודם המלחמה; אולם נראה שהדמיון בין הפרשיות רב מההבדל שביניהן. נראה אפוא שזו מטרת מחצית השקל - מתן תרומה לאוהל מועד בטרם המלחמה, כדי להגן על הלוחמים.

המפקד של דוד

כראיה לדבריו, שעין הרע שולט במניין, מביא רש"י את המפקד שנעשה בימי דוד. בספר שמואל ב' ובספר דברי הימים מסופר שדוד פקד את ישראל והיה בכך חטא

(שמ"ב כד, א-טו):

וַיִּסְפָּף אָף ה' לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּסֶּת אֶת דָּוִד בָּהֶם לֵאמֹר - לֵךְ מִנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת יְהוּדָה. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב שֶׁר הַחֵיל אֲשֶׁר אִתּוֹ - שׁוּט נָא בְּכָל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, מִדָּן וְעַד בָּאֵר שָׁבַע, וּפְקֹדוּ אֶת הָעָם וַיִּדְעֹתִי אֶת מִסְפַּר הָעָם. וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וַיּוֹסֶף ה' אֶל-לוֹהִיָּהּ אֶל הָעָם כִּהֶם וְכֵהֶם מֵאָה פְּעָמִים וְעֵינֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ רְאוּת, וְאֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חִפֵּץ בְּדַבֵּר הַזֶּה. וַיַּחֲזֹק דָּבַר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב וְעַל שְׂרֵי הַחֵיל, וַיֵּצֵא יוֹאָב וְשְׂרֵי הַחֵיל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִפְקֹד אֶת הָעָם אֶת יִשְׂרָאֵל...

וַיֵּךְ לֵב דָּוִד אוֹתוֹ אַחֲרֵי כֵן סָפַר אֶת הָעָם, וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל ה' - חֲטָאתִי מֵאֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה ה' הִעֲבֵר נָא אֶת עֹון עֲבָדֶיךָ כִּי נִסְפַּלְתִּי מֵאֵד... וַיִּתֵּן ה' דָּבַר בְּיִשְׂרָאֵל מִהַבְּקָר וְעַד עֵת מוֹעֵד, וַיָּמָת מִן הָעָם מִדָּן וְעַד בָּאֵר שָׁבַע שְׁבַע עָלֶיךָ אִישׁ.

רמב"ן דן בהרחבה רבה במניינו של דוד, ומסביר שמותר לפקוד את העם באמצעות מחצית השקל לקראת מלחמה, אך אין למנותם - כפי שעשה דוד - שלא לצורך

(במדבר א, ג):

אבל כפי דעתי היה הקצף עליו בעבור שמנאם שלא לצורך, כי לא היה יוצא למלחמה ולא עושה בהם דבר בעת ההיא, רק לשמח לבו שמלך על עם רב.

אולם לעניות הבנתנו, דוד לא מנה את כלל העם, אלא את הלוחמים בלבד, כאמור: "וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת מִסְפַּר מִפְּקַד הָעָם אֶל הַמֶּלֶךְ, וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה-מֵאוֹת אָלֶף אִישׁ חֵיל שְׁלֹף חֶרֶב, וְאִישׁ יְהוּדָה חֲמֵשׁ-מֵאוֹת אָלֶף אִישׁ" (ש"ב כד, ט).
אם פקד דוד את צבאו בלבד, כמיליון וחצי חיילים, יש להניח כי הוא עשה זאת לצורך מלחמה. אפשר שהמגפה שפרצה בעם מנעה את המלחמה, כיוון

**המגפה בימי דוד פרצה
כעונש על כך שהעם
לא תבע את בניין בית
המקדש**

שהעם נחלש ולא יכול להילחם. אך מדוע פרץ הנגף?
חז"ל מציעים (בין השאר) שהמגפה פרצה כעונש על כך שהעם לא תבע את בניין בית המקדש (מדרש שמואל לא, ד):

למה דוד דומה באותה שעה? לאחד שהיה מכה את בנו, ולא היה יודע בשל מה הוא מכה. באחרונה אמר לו: דע - על נקמת פלוני הכייתיך. כך, כל אותן האוכלוסין שנפלו, לא נפלו אלא על ידי שלא תבעו בבניין בית המקדש.

פירוש זה, לפיו החטא שגרר את עונש המגפה היה קשור לבניין בית המקדש, עולה היטב מהאופן שבו פסקה המגפה (דבה"א כא, יח - כב, א):

וּמִלֵּאָה ה' אָמַר אֶל גֹּד יֹאמֶר לְדָוִד, כִּי יַעֲלֶה דָוִד לְהִקִּים מִזְבֵּחַ לַה' בְּגֵרֹן אֲרֹנָה הַיְבֵסִי. וַיַּעַל דָּוִד בְּדָבָר גֹּד אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם ה'...
וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אֲרֹנָה - תִּנֶּה לִּי מָקוֹם הַגֵּרֹן וְאִבְנֶה בּוֹ מִזְבֵּחַ לַה', בְּכֶסֶף מֶלֶא תִּנְהוּ לִי וְתַעֲצֹר הַמִּגָּפָה מֵעַל הָעָם. וַיֹּאמֶר אֲרֹנָה אֶל דָּוִד - קַח לָךְ וַיַּעַשׂ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו, רָאָה נִתְּתִי הַבֶּקֶר לְעֹלֹת וְהַמִּזְבֵּחַ לְעֹצִים וְהַחֲטִים לְמִנְחָה - הִכָּל נִתְּתִי. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְאֲרֹנָה - לֹא, כִּי סָנֵה אֶקְנֶה בְּכֶסֶף מֶלֶא, כִּי לֹא אֶשָּׂא אֲשֶׁר לָךְ לַה' וְהָעֹלֹת עֹלָה חֲנָם.

וַיִּתֵּן דָּוִד לְאֲרֹנָה בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת. וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֹלֹת וּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל ה', וַיַּעֲנֶהוּ בְּאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה. וַיֹּאמֶר ה' לְמִלֵּאָה, וַיָּשֶׁב חֶרְבּוֹ אֶל נִדְנָה.

**בַּעַת הַהִיא, בְּרֹאוֹת דָּוִד כִּי עָנָהוּ ה' בְּגֶרֶן אֲרֹנָן הַיְבוּסִי, וַיִּזְבַּח שָׁם...
וַיֹּאמֶר דָּוִד - זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֵל-לוֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לַעֲלֹה לַיִּשְׂרָאֵל.**

המגפה פסקה כשדוד קנה את גורן ארנן היבוסי, הקים בו מזבח והעלה עליו עולות ושלמים לה'. דוד הכריז כי במקומו של גורן ארנן יהיה בית ה' לדורות, ובמקום זה נבנה המקדש בימי שלמה. כיוון שהמגפה פסקה כשדוד הקריב קרבן במקום המקדש, הסיקו חז"ל שהחטא שבגיננו נגזרה המגפה על ישראל קשור אף הוא לדרישת המקדש ולתביעת בניינו.

"סמוך לפלטרין שלך לא הורשת"

ועדיין, מה הקשר בין עונש המגפה לבין מפקד העם? אפשר שהמפקד מתקשר למלחמתו הגדולה של דוד בחזית המזרחית נגד בעלי בריתם של בני עמון (שמ"ב פ"י). העמים שהשתתפו במלחמה זו נגד ישראל היו ארם צובא, ארם נהריים, ארם דמשק, מעכה, טוב, עמון וכנראה גם מואב ואדום. דוד היה זקוק במלחמה זו לצבא גדול במיוחד, בשל גודל החזית ובשל ריבוי האויבים וכוחם, ועל כן גייס צבא בן כמיליון וחצי חיילים.

אפשר שהמפקד היה אחרי המלחמה, ותכליתו הייתה לשקול את המשך הכיבושים הגדולים של דוד במלחמה זו. עוד אפשר, שהמפקד היה לקראת מלחמה זו, והיא עצמה לא ישרה בעיני הקב"ה. כדי לעמוד על הסיבה לכך, נסקור את הרקע למלחמה.

על פי המתואר במקרא, דוד מלך ישראל שלח שליחים לנחם את חנון מלך עמון, לאחר שנחש אביו נפטר. ניתן להניח ששליחים אלו לא נצטוו רק לנחם את המלך החדש, אלא היה להם גם תפקיד דיפלומטי. דוד חפץ בברית עם בני עמון כדי לשוב לכיבושי שאול במזרח, שהגיעו עד נהר פרת, ואולי אף כדי להגיע עד ארם נהריים שבין הפרת והחידקל. שליחותם של השליחים לא צלחה, חנון השיב את פניהם בבושה, וכך פרצה המלחמה.

ייתכן שהמפקד הצבאי הגדול שערך דוד לא ישר בעיני ה' כיוון שהכיבושים הרבים במזרח לא ישרו בעיניו. כך אכן אמרו חז"ל (ספרי עקב, נא):

**דוד עשה שלא כתורה. התורה אמרה: משתכבשו ארץ ישראל תהו
רשאים לכבש חוצה לארץ. והוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם
נהרים וארם צובה, ואת היבוסי סמוך לירושלם לא הוריש. אמר לו
המקום: את היבוסי סמוך לפלטורין שלך לא הורשת, היאך אתה
חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה?!**

דוד כבש את ארם נהריים והגיע עד לשפת החידקל, ועדיין גורן ארנן היבוסי, הר המוריה, נמצא בידי נכרים. ארנן היבוסי לא היה סתם נכרי בעל שדה בירושלים, אלא מלך יבוס (ש"ב כד, כג). יבוס כממלכה התנוונה ולא הייתה קיימת כמדינה עצמאית, אך מלך יבוס שמר על 'זכויותיו ההיסטוריות' בגורן שהיה שייך לאבותיו. בשל רצונו ביחסי שכנות טובה עם שרידי ממלכת יבוס, הותיר דוד את הר המוריה בידי ארנן היבוסי. משום כך ביקרו אותו חז"ל, על שהלך לכבוש ארצות רחוקות בטרם כבש את ההר הנמצא בפתחה של עיר דוד.

אפשר שהביקורת של חז"ל על הקדמת כיבושה של ארם נהריים לכיבוש הר המוריה, רומזת גם לביקורת על העדפת כיבושים במזרח על פני צרכי האומה וצרכי החברה האחרים. שמא עלולות המלחמות הרצופות לפגוע פגיעה אנושה בשלמותן של משפחות שאבותיהן מצויים זמן כה רב הרחק מביתם. שמא הן עלולות לגרום גם לפערים כלכליים בלתי נסבלים בין היוצאים למלחמות לבין הנותרים לעשות לביתם ולרכושם. מלחמות עלולות גם להביא לשחיתות מוסרית הכרוכה בגיוס משאבי ההון לצרכי המלחמה, והנצחונות הרבים עלולים להציף את הארץ בעבדים ובנשים משבווי המלחמה. עוד עלולות

**שמא עלולות המלחמות
הרצופות לפגוע
בשלמותן של משפחות
שאבותיהן מצויים הרחק
מביתם; שמא עלולות הן
לגרום לפערים כלכליים
בין היוצאים למלחמה
לבין הנותרים לעשות
לביתם ולרכושם**

המלחמות לפגוע בלימוד התורה ובמעמדו הרוחני של העם³, ועוד ועוד. בברית בין הבתרים הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו את הארץ כולה, "מְנַהֵר מִצְרַיִם עַד הַנֶּהָר הַגָּדֹל נְהָר פָּרָת" (בראשית טו, יח). אולם ההתעצמות המדינית והצבאית, וכיבוש גבולות הארץ הנרחבת, צריכים לבוא כחלק מהתרוממות רוחנית וחברתית של כלל האומה. כיבוש הארץ בגבולות ההבטחה דומה לכיבוש הארץ אחרי יציאת מצרים, שבא רק לאחר מתן תורה, אמירת "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" וגיבוש חברתי בענייני צדקה ומשפט בעקבות המסע הקשה במדבר, על מצוקות המים והאוכל שהיו בו. דוד יזם את היציאה למסע הכיבושים במזרח לפני שדאג להתקדמות העם בתחומים הרוחניים, הדתיים והחברתיים, ועל כן בא הנגף בעם, שבלם במידת מה את המסע. חז"ל מבטאים את ביקורתם על כיבושי דוד החיצוניים בעוד קיימים קרעים בשלמות הממלכה הפנימית, באומרם שדוד עדיין לא כבש את הר המוריה,

3 משה שמיר, בספרו החשוב מלך בשר ודם, מרבה להוכיח עד כמה עלולות מלחמות המוגעות מתאוות כיבוש של מלך ישראל לפגוע בהתפתחות הרוחנית התקינה של העם. לדבריו, החכמים התנגדו למהלכיו הצבאיים של ינאי המלך, כפי שנרמז גם בגמרא (קידושין ס"ו ע"ב).

את מקום השכינה המצוי "סמוך לפלטרין שלו", וכבר נטל את צבאו לארם צובה ולארם נהריים.

השקלים והכפרה

גד הנביא מציע לדוד המלך להקים מזבח בגורן ארנן, ובכך להביא להפסקת המגפה (שמו"ב כד, יח):

וַיָּבֹא גַד אֶל דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ - עֲלֵה הָקֵם לָהּ מִזְבֵּחַ בְּגֹרֶן אֲרֹנָה הַיְּבֵסִי.

הנביא אומר לדוד 'לכבוש' את גורן ארנן היבوسی עד שלא יפקוד את צבאו למלחמה הגדולה במזרח. ודאי שאין מדובר כאן על כיבוש כוחני וצבאי, שהרי למרות תוארו הרם, ארנן מלך יבוס נהג בגורנו כחקלאי פשוט ומעולם לא ניסה להרים את ראשו מול דוד שמלך בירושלים. ה'כיבוש' נעשה אפוא בקניית הגורן בכסף מלא, ודווקא ב'שקלים' (שמו"ב כד, כד):⁴

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל אֲרֹנָה - לֹא, כִּי קִנּוּ אֶקְנֶה מֵאוֹתָךְ בְּמַחִיר וְלֹא אֶעֱלֶה לָּהּ אֶל־לוֹהֵי עֹלוֹת חֲנָם; וַיִּקֶּן דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים.

בקניית גורן ארנן בהר המוריה ובהקמת המזבח במקום שבו עתיד להיבנות המזבח בבית עולמים בידי שלמה, כיפר דוד על החטא שהביא למגפה. קניית הגורן והקמת המזבח כיפרו על החטא שבאי-תביעת בניין המקדש.

מכאן לקשר המהותי שבין מתן השקלים לעבודת אוהל מועד לבין הכפרה על המפקד ולבין מניעת הנגף. המקדש, לבם של ישראל, נמצא בהר המוריה, במקום שאברהם עמד בו עם המאכלת על צווארו של יצחק, על צווארו של עם ישראל. אז נראה האיל שנתפס בסבך ונשחט במקום יצחק. יצחק ירד מן המזבח חי וקיים, והעמיד מזרעו את עם ה'. בעת שעם ישראל מצוי בסכנה, בעת מלחמה המצריכה את פקידת בני ישראל לצבא, באים השקלים תמורתם ופודים אותם מסכנת המוות כדרך שפודים חמשת השקלים את הבן הבכור ממכת בכורות.

4 בספר שמואל ב' נזכר שדוד שילם חמישים שקלים, ואילו בספר דברי הימים נאמר שמחיר הגורן היה שש-מאות שקלים. חז"ל פירשו, שכל שבת נתן חמישים שקלים לקניין הגורן (זבחים קטו ע"ב). פירוש זה מקרב אותנו לנתינת מחצית השקל בשווה מכל איש ישראל, והעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט.

המשכן שבמדבר לא היה בהר המוריה, אולם גם בו נצטוו בני ישראל על נתינת מחצית השקל. גם המשכן הוא לבם של ישראל, וחזיון והעצמתו ערב המלחמה מחזקים את ידי לוחמי ישראל היוצאים למלחמה על אויביהם. בחיזוק המשכן יש גם חיזוק סמלי של הקב"ה - היוצא מן המשכן כדי להתהלך לפני מחנה ישראל במלחמה (דברים כג, טו):

כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּן אִיִּיךָ לְפָנֶיךָ...

כבר הקדימו שקליהם לשקליך

במסכת מגילה משווה הגמרא בין שקליהם של ישראל לבין השקלים ששקל המן הרשע בידי אחשוורוש (מגילה יג ע"ב):

"אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך" - אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים.

בפשטות מתייחס ריש לקיש למנהג לקרוא את פרשת שקלים לפני חג הפורים. אך המן ביקש מאחשוורוש לאבד את היהודים בי"ג בניסן, "בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה-עָשָׂר יוֹם בּו'" (אסתר ג, יב), ופרשת שקלים נקראת שבועות רבים קודם לכן. שמא רמוזה בדברי ריש לקיש כוונה אחרת. ממטבעות מחצית השקל של המפקד המתואר בפרשת שקלים נעשו בעיקר אדני הכסף שהיוו את הבסיס לקרשי המשכן (שמות לח, כה-כו):

וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כָּכָר וְאַלְף וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. בָּקָע לְגִלְגָּלֶת מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָיו... וְהָיָה מֵאֵת כָּכָר הַכֶּסֶף לִצְקַת אֶת אֲדֹנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדֹנֵי הַפְּרִכָּת, מֵאֵת אֲדֹנִים לְמֵאֵת הַכָּכָר כָּכָר לְאֶדָן.

כתלי המקדש לא היו עשויים מקרשים אלא מאבן. שורת האבנים התחתית - העומדת במקום אדני הקרשים שבמשכן - יצוקה בדרך חזקה יותר משאר הכותל, ומסמנת את כיוון הכותל ואת אורכו. בבניית בית המקדש השני הייתה לשורת אבנים זו חובה יתירה (עזרא ג, ח-יא):

וּבִשְׁנֵה הַשָּׁנִית לְבֹאֵם אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים לִירוּשָׁלַם בַּחֲדָשׁ הַשָּׁנִי הִחֲלוּ וּרְבֶּכֶל בֶּן שְׂאִלְתַּיָּאל וַיִּשְׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וְשָׂאֵר אַחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים

וְהַלּוּיִם וְכָל הַבָּאִים מִהַשְׂבִּי יְרוּשָׁלַם, וַיַּעֲמִידוּ אֶת הַלּוּיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים
 שָׁנָה וּמַעֲלָה לְנִצָּחַ עַל מְלֹאכֶת בֵּית ה'...
 וַיִּסְדּוּ הַבָּנִים אֶת הֵיכַל ה', וַיַּעֲמִידוּ הַכֹּהֲנִים מִלְבָּשִׁים בַּחֲצִצְרוֹת
 וְהַלּוּיִם בְּנֵי אֶסָף בַּמַּצְלֵתִים, לְהֵלֵל אֶת ה' עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.
 וַיַּעֲנוּ בְּהֵלֵל וּבְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, וְכָל הָעָם
 הִרְעִינוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה בְּהֵלֵל לַה' עַל הוֹסֵד בֵּית ה'.

שורת האבנים הראשונה הבונים רק ייסדו את היכל ה' - כלומר, יצקו
נבנתה בימי כורש על את יסודות הבניין, את שורת האבנים הראשונה,
ידי שבי ציון, ואילו שורת המקבילה לאדני הכסף במשכן. אז נשלח
האבנים השנייה נבנתה כתב השטנה של צרי יהודה ובנימין אל כורש
רק בימי דריווש, כעבור מלך פרס (עזרא ד, ה-ו) ועבודת הבניין הושבתה
שמונה-עשרה שנים לשמונה-עשרה שנים. ההשבתה המשיכה בימי
 המלך אחשוורוש ובתחילת ימי מלכותו של
 דריווש. ביום כ"ד בכסלו בשנת שתיים לדריווש הסתיימו שמונה-עשרה שנות
 ההשבתה, ובו ביום (או למחרת) החלה בניית בית ה' ברציפות (חגי ב, טו):

וַעֲתָה שִׁמּוֹ נָא לְבַבְכֶּם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה, מִשָּׁרֶם שׁוֹם אָבֶן אֶל אָבֶן
 בְּהֵיכַל ה'.

משמע, שורת האבנים הראשונה נבנתה בימי כורש על ידי שבי ציון, ואילו שורת
 האבנים השנייה נבנתה רק בימי דריווש, כעבור שמונה-עשרה שנים.
 בימי אחשוורוש, באותן שמונה-עשרה שנים, בעוד עבודת בניין בית ה' שובתת, ישב
 עם ישראל ליהנות מסעודתו של אחשוורוש בארמונו. על כך אמרו חז"ל, שגזירת
 הכליה נגזרה על היהודים "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב ע"א). אין
 מדובר בסעודה בודדת, אלא בדרך חיים, שהעדיפה את הנאמנות לאחשוורוש,
 שביטל את בניית בית ה', על הנאמנות לבית ה'. בימי דוד התחייבו בני ישראל
 במגפה משום שלא תבעו את בניין המקדש, ובימי אחשוורוש התחייבו בני ישראל
 כליה משום שנהנו מסעודתו של אחשוורוש בעוד עבודת בניית בית ה' שובתת.
 בימי הקטרוג הנזכרים זכר הקב"ה ברחמיו ששורת האבנים הראשונה כבר נבנתה.
 שורה זו הייתה משולה לאדני המשכן, שנבנו מתרומת מחציות השקל שנתנו בני
 ישראל. המן איחר את המועד. ישראל הקדימו שקליהם לשקליו.

רשימת הפרקים ומחבריהם

משנכנס אדר

16	הרב יעקב מדן	פרשת שקלים
24	הרב משה ליכטנשטיין	הפטרת פרשת שקלים
32	יצחק ברט	זכור!
38	הרב משה ליכטנשטיין	הפטרת פרשת זכור
44	יצחק ברט	תענית אסתר

מגילת אסתר

53	ע"פ פרופ' דוד הנשקה	מגילה בתחפושת
66	הרב מנחם ליבטאג	פורים וירושלים
70	הרב יעקב מדן	ויהי בימי אחשוורוש
84	הרב אהרן ליכטנשטיין	מפני מה נתחייבו ישראל כליה?
88	הרב יעקב מדן	ומדרכי לא יכרע ולא ישתחוה
94	הרב משה ליכטנשטיין	אסתר לימינו
98	ע"פ הרב ד"ר יונתן גרוסמן	ונהפוך הוא
106	ע"פ הרב ד"ר יונתן גרוסמן	"ובביזה לא שלחו את ידם"
110	אורי בריליאנט	בין מדרכי ליוסף
116	הרב יעקב מדן	ימי הפורים ויום הכיפורים

מקרא מגילה

126	הרב ברוך גיגי	קריאת המגילה בלילה
132	הרב משה טרגין	קריאת המגילה בכפרים
138	הרב ברוך גיגי	חיוב נשים בקריאת המגילה

מצוות היום

148	יצחק ברט	משלוח מנות
156	הרב שלמה לוי	משלוח מנות מפירות שביעית
160	הרב איתמר אלדר	עד דלא ידע
170	יצחק ברט	סעודת פורים

174	הרב נעם מלכי	עד דלא ידע?!
182	הרב אביהוד שורץ	מתנות לאביונים
186	הרב איתמר אלדר	בגד, בגידה ותחפושת

עיצומו של יום

198	הרב משה טרגין	פורים ופורים דשושן
208	הרב ברוך גיגי	פורים משולש
212	הרב משה ליכטנשטיין	פרסום הנס וחידוש הברית
220	הרב שלמה לוי	קריאת התורה בפורים
224	הרב איתמר אלדר	חג של גלות
236	הרב עוזי פרידליך	השמחה

ישראל ועמלק

244	הרב יעקב מדן	עמלק
262	הרב אביעד ברטוב	מצות מחיית עמלק
266	הרב יהודה עמיטל ז"ל	אשר קרך בדרך